

**Lakivaliokunnan mietintö n:o 2 hallituksen esityk-
sen johdosta laiksi pakkokeinolain 1 luvun muuttamisesta**

Eduskunta on päätöspöytäkirjan ottein 13 päivältä helmikuuta 1990 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi otsikossa mainitun hallituksen esityksen n:o 251/1989 vp.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina lainsäädäntöjohtaja Jan Törnqvist, lainsäädäntöneuvos Liisa Lehtimäki ja hallitusneuvos Raija Merikalla oikeusministeriöstä, ylitarkastaja Teuvo Veijalainen sisäasiainministeriöstä, oikeusneuvosmies Liisa Lehtiö Helsingin raastuvanoikeudesta, vs. kihlakunnantuomari Juha Paimela Hyvinkään tuomiokunnasta, apulaisnimismies Matti Tohkanen Suomen Nimismiesyhdistyksestä, vs. oikeusneuvosmies Jouko Nurminen Suomen Kaupunginviskaaliyhdistyksestä, asianajaja Aarno Arvela Suomen Asianajajaliitosta ja rikosylikomisario Paul Kokko Suomen Rikospoliisiliitosta.

Hallituksen esitys. Esityksessä ehdotetaan pakkokeinolaissa säädetyn pidätysajan lyhentämistä. Pidätettyä koskeva vangitsemisvaatimus olisi tehtävä tuomioistuimelle viipymättä ja aina viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen kello kahtatoista. Tuomioistuimen olisi otettava vangitsemisvaatimus käsiteltäväksi viipymättä ja aina viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniottamisesta.

Esityksessä ehdotetaan myös, että rikoksesta epäilty voitaisiin eräissä tapauksissa pidättää ja lyhyeksi ajaksi vangita, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä. Tämä olisi mahdollista, jos pidättämiseen ja vangitsemiseen olisi muutoin pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n 1 momentissa säädetty edellytykset ja pidättäminen tai vangitseminen olisi odotettavissa olevan selvityksen vuoksi erittäin tärkeää.

Syytteen käsittelypäivän määräämistä koskevaa pakkokeinolain säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että tuomioistuin voisi eräissä tapauksissa siirtää käsittelypäivää enintään kahdella viikolla kerrallaan alun perin määrätystä käsittelypäivästä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä toukokuuta 1990.

Valiokunnan kannanotot. Rikostutkinnassa käytettäviä pakkokeinoja koskevista säännöksistä on pyrittävä löytämään hyväksyttävä tasapaino toisaalta rikostutkinnan tehokkuuden asettamien vaatimusten ja toisaalta rikoksesta epäillyn oikeusturvan välillä huomioon ottaen myös rikosten selvittämisen tärkeys rikosten uhrien eli asianomistajien kannalta. Rikosten selvittämisprosentti on Suomessa kansainvälisesti korkea, mikä johtuu rikostutkinnan korkeasta tasosta ja siitä, että rikosten tutkinnassa on ollut tarvittaessa käytettävissä myös riittävät pakkokeinot. Vaikka esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevia säännöksiä jokin aika sitten uudistettaessa jo selvästi lyhennettiin laissa säädettyjä pidätysaikoja, pidätysaika voi maassamme olla edelleen verrattain pitkä. Uudistettukaan lainsäädäntömme ei tältä osin täytä eräiden ihmisoikeuksia koskevien kansainvälisten sopimusten määräyksiä. Pidätysaikaa koskevien säännösten tiukentamiseen on edelleen syytä, mutta samalla on huolehdittava siitä, ettei tiukentaminen johda esitutkinnan tehokkuuden heikkenemiseen.

Hallituksen esityksen perusteluiden ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää hallituksen esitystä tarpeellisena ja siinä esitettyjä tavoitteita hyväksyttävänä. Näin ollen valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Pidätysajan pituuden ja pidättämisen edellytysten suhde. Lakivaliokunta pitää perusteltuna sitä, että pidättämisen ja vangitsemisen erityisten edellytysten täytyessä rikoksesta epäilty voidaan pidättää ja lyhyeksi ajaksi vangita, vaikka epäilyyn ei olisi todennäköisiä syitä. Juuri sellaisissa tapauksissa, joissa pidättäminen tai vangitseminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää, lyhytaikainen vapaudenmenetys voidaan hyväksyä jonkin verran tavanomaisesta poikkeavin perustein. Tässä yhteydessä lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että pidätysajan lyhentämistä koskevan ehdotuksen yhteydessä hallituksen olisi ollut aihetta ehdotettua laa-

jemmin selvittää sitä, onko nimenomaan pidättämisen edellytyksiä enää syytä säilyttää yhtä tiukkoina kuin voimassa olevassa laissa. Lakivaliokunta pitää välttämättömänä, että asia mahdollisimman pian nyt ehdotetun lainsäädännön voimaantulon jälkeen selvitetään. Tämän vuoksi lakivaliokunta edellyttää, että hallitus tarkoin seuraa uusien esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevien säännösten ja nyt muutettavien säännösten vaikutusta rikostutkinnan tehon Suomessa ja ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntötoimenpiteisiin sen takamiseksi, etteivät pidätysaikaa koskevat uudet säännökset heikennä rikostutkinnan toimintaedellytyksiä.

Poliisin voimavarat. Esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaa lainsäädäntöä käsitellessään eduskunta edellytti hallituksen huolehtivan siitä, että tuota lainsäädäntöä koskevan hallituksen esityksen perusteluissa mainitut 450 lisävirkaa poliisitoiminnan edellytysten turvaamiseksi perustetaan. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan lisävirkoja on perustettu olennaisesti luvattua vähemmän. Valiokunta pitää välttämättömänä, että poliisin toiminta turvataan aikaisemmin edellytetyllä tavalla.

Päivystyksen järjestäminen tuomioistuimissa. Valiokunnan kuulemat asiantuntijat ovat kiinnittäneet huomiota siihen, ettei pidätysajan lyhentämisen edellyttämästä päivystysjärjestelmästä tuomioistuimissa ole vielä selkeitä suunnitelmia eikä myöskään järjestelmästä aiheutuvan lisätyön korvaamisesta ole vielä sovittu. Valiokunta pitää tärkeänä, että uudistuksen alusta alkaen luodaan selkeä järjestelmä päivystyksen hoitamiseksi ja että vangitsemisasioiden vaatimasta päivystyksestä ja niiden käsittelystä viikonloppuisin suoritetaan asianmukainen korvaus.

Johtolause. Lakiesityksen johtolauseeseen valiokunta ehdottaa tehtäväksi kielellisen tarkistuksen.

1 luvun 8 §. Hallituksen esityksen mukaan vangitsemisasia tutkittaisiin uudelleen siinä tuomioistuimessa, joka on tehnyt 8 §:n 2 momenttiin perustuvan vangitsemispäätöksen. Jos epäilty kuitenkin määrätään 8 §:n 2 momentin nojalla vangittavaksi kaukana siltä paikkakunnalta, jolla syyte aikanaan tullaan käsittelemään, olisi epätarkoituksenmukaista, jos asia voitaisiin ottaa uudelleen käsiteltäväksi ainoastaan tässä vangitsemispäätöksen tehneessä tuomioistuimessa. Kysymyksessä oleva lyhytaikaista vangitsemista tarkoittava päätös voitaisiin päivystysjärjestelyjen vuoksi joutua tekemään kaukanakin siltä paikkakunnalta, jolla itse rikoksen esitutkinta ja käsittely tapahtuisivat. Jos epäiltyä ei tällöin uuden vangitsemiskäsittelyn läheisyyden vuoksi ehdittäisi kuljettaa esitutkintapaikkakunnalle, tämä voisi selvästi hankaloittaa esitutkintaa. Epäillylle ei kuitenkaan olisi haittaa siitä, että vangitsemisasian uudelleen käsittely voisi tapahtua muuallakin kuin 8 §:n 2 momentin nojalla vangitsemispäätöksen tehneessä tuomioistuimessa. Tämän vuoksi olisi perusteltua, että tuomioistuin voisi siirtää vangitsemisasian uudelleen käsittelyyn syyteasiassa toimivaltaiselle tuomioistuimelle. Tällaisesta päätöksestä olisi heti ilmoitettava tälle tuomioistuimelle. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa 1 luvun 8 §:n 2 momentin täydentämistä siten, että tällainen vangitsemisasian siirtäminen on mahdollista ja että siirtopäätöksen tehneen tuomioistuimen on ilmoitettava päätöksestään sille tuomioistuimelle, johon asian käsittely on siirretty.

1 luvun 18 a §. Edellä selostetun 8 §:n 2 momenttiin tehdyn lisäyksen johdosta valiokunta ehdottaa tehtäväksi lakiteknisen tarkistuksen ehdotetun 18 a §:n 1 momenttiin.

Edellä olevan perusteella lakivaliokunta kunoittavasti ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

L a k i

pakkokeinolain 1 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/87) 1 luvun 9 §:n 1 momentti, 13 §, 14 §:n 1 momentti, 19 §, 21 §:n 1 momentti ja 25 § sekä

lisätään 1 luvun 3 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, 8 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, (*poist.*) 21 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, *ja* 27 §:ään uusi 3 momentti sekä lukuun uusi 18 a ja 28 a § seuraavasti:

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitsemisen

3 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

8 §

Vangitsemisen edellytykset

Kun jotakuta on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan vangita, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos vangitsemiseen muutoin on 3 §:n 1 momentissa säädetty edellytykset ja vangitseminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää. Milloin epäilty on vangittu tämän momentin nojalla, on häntä koskeva vangitsemisasia käsiteltävä uudelleen siten kuin 18 a §:ssä säädetään. *Vangitsemisvaatimuksen tekijän pyynnöstä tuomioistuin voi siirtää vangitsemisasian uudelleen käsittelyn syyteasiassa toimivaltaiselle tuomio-*

istuimelle. Tuomioistuimen on heti ilmoitettava päätöksestään tälle tuomioistuimelle.

9, 13 ja 14 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

18 a §

Ilmoitus lisäselvityksen valmistumisesta ja vangitsemisasian käsittely

Kun päätös vangitsemisasiassa perustuu 8 §:n 2 momenttiin, on vangitsemisvaatimuksen tekijän ilmoitettava viipymättä lisäselvityksen valmistumisesta *vangitsemisasian uudelleen käsittelevälle* tuomioistuimelle.

(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

19, 21, 25, 27 ja 28 a §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Voimaantulo- ja soveltamissäännös
(Kuten hallituksen esityksessä)

Helsingissä 30 päivänä maaliskuuta 1990

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Björkstrand, varapuheenjohtaja Urpilainen sekä jäsenet Aittoniemi, Hacklin, Häkämies (osit-

tain), Jokinen, Jäätteenmäki, Linnainmaa, Moilanen, Niinistö, Paloheimo, Ryynänen (osittain), Taina (osittain), Tykkyläinen, Vähänäkki ja Väistö (osittain).

Vastalause

Esitutkintalainsäädännön säätämisen yhteydessä rikokseen syylliseksi epäillyn pisintä varsinaista pidätysaikaa alennettiin niin, että se aikaisemman enintään 17 vuorokauden sijasta voimassa olevan pakkokeinolain mukaan on 7 vuorokautta. Tehty muutos oli perusteltu, mutta samalla se toi mukanaan kiistattomia haittoja rikosten tutkinnassa siitä syystä, että poliisin mahdollisuuksia tehokkaaseen rikos-tutkintaan ei uusissa olosuhteissa riittävällä tavalla huomioitu. Kun poliisi joutuu keskittämään vähäiset resurssinsa valikoidusti tiettyjen tutkimusten nopeuttamiseksi, osa tutkittavista rikoksista jää vähemmän tehokkaan tutkinnan varaan ja sen seurauksena rikosten selvitysprosentti on selvästi laskemassa. Yhä harvempi joutuu vastaamaan rikollisesta teostaan oikeudessa. Yhä suurempi määrä jatkaa rikollista toimintaansa vapaalla jalalla, ja tästä selvänä ilmiönä on vankimäärän väheneminen ja rikollisuuden voimakas kasvu. Kiinnijoutumisen riski ja rangaistuksen uhka ennaltaehkäisevinä vaikuttimina ovat selvästi alenemassa.

Ehdotettu lainmuutos alentaa esitutkintaan liittyvän pidätysajan minimissään 2,5 vuorokauteen, ja viimeistäänkin vangitsemisvaatimus on otettava tuomioistuimen käsiteltäväksi neljän vuorokauden kuluttua kiinniottamisesta. Lainmuutos on ymmärrettävä ja välttämätön kansainvälisiin sopimuksiin liittyen. Kiistämätön tosiseikka edellä esitettyihin perusteihin viitaten kuitenkin on, että rikosten selvittäminen tulee entisestään vaikeutumaan.

Hallituksen esityksessä pakkokeinolain 1 luvun muuttamiseksi on hankittavan lisäselvityksen vuoksi tapahtuvan pidättämisen sekä vangitsemisen edellytyksiä lain 3 ja 8 §:ssä lievennetty. Sanotun 3 §:n uuden 2 momentin mukaan henkilö voidaan 1 momentin erityisten edellytysten olemassa ollessa pidättää, jos hän-tä on *syytä epäillä* rikoksesta, vaikka todennäköisiä syitä ei olisi esitettävissä. Sama koskee 8 §:n uuden 2 momentin mukaan vangitsemista. Kummassakin tapauksessa tarpeen tulee perustua odotettavissa olevan lisäselvityksen hankkimiseen. Vaikka 8 §:n 2 momentissa kysymys on tuomioistuimen päättämästä vangitsemisesta, se käytännössä merkitsee pääpainoisesti jatkoajan antamista itse esitutkinnalle, eli sitaateissa todeten ”pidättämisen jatkoaikaa tuomioistuimen päätöksellä”. Lakiesityksen nämä kohdat ovat positiivisia itse esitutkinnalle.

Lakiesityksen 3 ja 8 §:ssä on kuitenkin kolme kohtaa, jotka ovat ristiriidassa lain esitutkintaa helpottavien kohtien kanssa. Ensimmäinen niistä liittyy pidättämisen erityisiin edellytyksiin 3 §:n 1 momentissa, johon sekä 3 että 8 §:n 2 momenteissa viitataan. Mainitussa 3 §:n 1 momentissa pidättämisen erityiseksi edellytykseksi asetetaan edelleen *todennäköisyys* siitä, että rikoksesta epäilty lähtemällä pakoon tai muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa, vaikeuttaa eri tavoin asian selvittämistä tai jatkaa rikollista toimintaansa jne. Pidättämisen kynnys erityisten edellytysten osalta on siis merkittävästi korkeampi ja vesittää lainsäätäjän 3 ja 8 §:n 2 momenteissa esiintyvän tarkoituksen. Sanotun 3 §:n 1 momentin 2 kohdassa oleva sanonta ”todennäköistä” tulisikin korvata ilmaisulla ”syytä epäillä”, kuten on asianlaita mainituissa 3 ja 8 §:n 2 momenteissa.

Toinen ja kolmas ristiriitainen ilmaisu sisältyy 3 ja 8 §:n uusiin 2 momentteihin. Niissä edellytetään pidättämisen tai vangitsemisen olevan lisäselvityksen vuoksi ”erittäin tärkeää”. Ilmaisun kirjaimellinen noudattaminen merkitsisi sitä, että pidättäminen ja vangitsemisen esitutkinnan turvaamiseksi tulisi kysymykseen vain erityisissä poikkeustapauksissa. Jotta momenttien sisältö olisi johdonmukainen ja johtaisi lainsäätäjän ilmeiseen tarkoitukseen, ilmaisut ”erittäin tärkeää” tulisi korvata ilmaisuilla ”pidettävä tavoin säädettäessä”.

Edellä esitetyin tavoin säädettäessä on todettava, että pakkokeinolakiin ainakin sen matkustuskieltoa koskevaan 2 lukuun jäisi ristiriitainen maininta *todennäköisistä syistä* matkustuskiellon erityisinä perusteina. Tämän lainkohdan muuttaminen tulisi nopeasti saattaa eduskunnan käsittelyyn hallituksen uudella esityksellä.

Todettakoon lopuksi, että esitetyt muutokset eivät ole ristiriidassa kansainvälisten sopimusten kanssa. Kun lisäksi 3 §:ssä säädettävä pidättämisaika on lyhyt ja 8 §:n toimenpiteen harkitsee tuomioistuin, mikään esitetyistä kolmesta muutoksesta ei vaaranna rikoksesta epäillyn oikeusturvaa. Sen sijaan ne ovat valio-kunnan esittämässä muodossa omiaan vesittämään lainsäätäjän tarkoituksen esitutkinnan edes jonkinasteisesta turvaamisesta.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

Laki**pakkokeinolain 1 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/87) 1 luvun 3 §:n 1 momentti, 9 §:n 1 momentti, 13 §, 14 §:n 1 momentti, 19 §, 21 §:n 1 momentti ja 25 § sekä lisätään 1 luvun 3 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, 8 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, 21 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, ja 27 §:ään uusi 3 momentti sekä lukuun uusi 18 a ja 28 a § seuraavasti:

1 luku**Kiinnittäminen, pidättäminen ja vangitsemisen***Pidättäminen***3 §***Pidättämisen edellytykset*

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää:

1) jos rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta;

2) jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin vuosi vankeutta ja epäillyn olojen taikka muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän

a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;

b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka

c) jatkaa rikollista toimintaa;

3) jos hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon; taikka

4) jos hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Kun jotakuta on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan pidättää, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos pidättämiseen muutoin on 1 momentissa säädetty edellytykset ja epäillyn säilöön ottamista on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi *pidettävä tärkeänä*.

8 §*Vangitsemisen edellytykset*

Kun jotakuta on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan vangita, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos vangitsemiseen muutoin on 3 §:n 1 momentissa säädetty edellytykset ja vangitsemista on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi *pidettävä tärkeänä*. Milloin epäilty on vangittu tämän momentin nojalla, on häntä koskeva vangitsemisasiä käsiteltävä uudelleen siten kuin 18 a §:ssä säädetään. Vangitsemisvaatimuksen tekijän pyynnöstä tuomioistuimella voi siirtää vangitsemisasiä uudelleen käsittelyn syyteasiassa toimivaltaiselle tuomioistuimelle. Tuomioistuimen on heti ilmoitettava päätöksestään tälle tuomioistuimelle.

9, 13, 14, 18 a, 19, 21, 25, 27 ja 28 a §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

Voimaantulo- ja soveltamissäännös
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

Helsingissä 30 päivänä maaliskuuta 1990

Sulo Aittoniemi

Eeva-Liisa Moilanen

